

MINISTERSTWO EDUKACJI NARODOWEJ

Międzyresortowy Zespół do spraw uczenia się przez całe życie, w tym Krajowych Ram Kwalifikacji

Spotkanie Zespołu w poszerzonym składzie

Warszawa, 18 grudnia 2013

Uczenie się dorosłych w świetle krajowej oraz europejskiej polityki w zakresie kształcenia i szkolenia

Porządek spotkania

- 1. Uczenie się dorosłych w Polsce w świetle faktów:**
wyniki PIAAC, Diagnozy Społecznej, Bilansu Kapitału Ludzkiego, badań europejskich (AES, LFS) oraz PISA w kontekście uczenia się dorosłych
- 2. Kierunki interwencji na rzecz uczenia się dorosłych określone w „Perspektywie uczenia się przez całe życie”**
- 3. Główne cele i priorytety europejskiej agendy na rzecz uczenia się dorosłych**
- 4. Wnioski z trzech seminariów nt. uczenia się dorosłych zorganizowanych przez MEN we współpracy z IBE, WUP w Krakowie i FRSE**

1. Uczenie się dorosłych w Polsce w świetle faktów

Na ile spójny obraz uczenia się dorosłych w Polsce można uzyskać na podstawie największych badań?

1. **PIAAC** – badanie kompetencji dorosłych
2. **PISA** – w kontekście badań uczenia się dorosłych
3. **BKL** (Bilans Kapitału Ludzkiego, PARP-UJ)
4. **AES** (w Polsce – Kształcenie dorosłych, GUS)
5. **LFS** (w Polsce – Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności, GUS)
6. **DS** (Diagnoza Społeczna)

1. Uczenie się dorosłych w Polsce w świetle faktów – wyniki badania PIAAC

Wyniki badania PIAAC podane są w odrębnej prezentacji pn.:

Umiejętności Polaków

- wyniki Międzynarodowego Badania Kompetencji Osób Dorosłych PIAAC

dr Agnieszka Chłoń-Domińczak oraz
Zespół badawczy PIAAC, Instytut Badań Edukacyjnych

1. Uczenie się dorosłych w Polsce w świetle faktów – wyniki badania PISA w kontekście innych badań

Wyniki badania PISA w kontekście badań uczenia się dorosłych podane są w odrębnej prezentacji pn.:

Umiejętności polskich uczniów w badaniach międzynarodowych a LLL

dr Maciej Jakubowski
podsekretarz stanu MEN

1. Uczenie się dorosłych w Polsce w świetle faktów – wyniki badania BKL

Wyniki badania BKL podane są w odrębnej prezentacji pn.:

LLL w badaniach BKL

Prezentację przygotowaną przez
Zespół Badawczy BKL przedstawi
Anna Świebocka, PARP

1. Uczenie się dorosłych w Polsce w świetle faktów – wyniki badania LFS

**Wyniki badania LFS (Badanie Aktywności
Ekonomicznej Ludności) oraz AES (Kształcenie
dorosłych) podane są w odrębnej prezentacji pn.:**

**Wyniki europejskich badań uczestnictwa
dorosłych w kształceniu i szkoleniu w
Polsce**

Sławomir Nałęcz

Z-ca dyrektora Departamentu Badań Społecznych
i Warunków Życia GUS

1. Uczenie się dorosłych w Polsce w świetle faktów – wyniki badania Diagnoza Społeczna

Wyniki badania Diagnoza Społeczna:

Uczestnictwo osób dorosłych w edukacji w latach 2007-2013

przedział wiekowy	2007	2009	2011	2013
uczestnictwo dorosłych w jakiegokolwiek aktywności związanej z podnoszeniem swoich kwalifikacji zawodowych lub innych umiejętności w okresie 2 lat przed badaniem				
25+	11,7%	11,9%	10,7%	9,6%
dorośli korzystający z usług edukacyjnych świadczonych w trybie szkolnym i pozaszkolnym w momencie badania				
20-24 lat	60,76%	60,90%	58,80%	57,60%
25-29 lat	17,19%	18,40%	15,10%	13,30%
30-39 lat	6,99%	6,20%	4,30%	4,75%
39+	1,90%	1,50%	1,30%	1,60%

1. **Uczenie się dorosłych w Polsce w świetle faktów – wyniki badania Diagnoza Społeczna**

DYSKUSJA

**dotycząca uczenia się dorosłych w Polsce
w świetle faktów**

2. Kierunki interwencji na rzecz uczenia się dorosłych określone w „Perspektywie uczenia się przez całe życie”

- We wrześniu 2013 r. Rada Ministrów przyjęła dokument „Perspektywa uczenia się przez całe życie” (PLLL)
- Główną funkcją tego dokumentu jest **poprawa spójności działań** na rzecz rozwoju kompetencji i kwalifikacji w nowych strategiach rozwoju
- Przyjęcie krajowej strategii LLL przyczynia się także do spełnienia warunków ex ante planowania wydatków w ramach **nowej perspektywy finansowej UE** w latach 2014-2020

2. Kierunki interwencji na rzecz uczenia się dorosłych określone w „Perspektywie uczenia się przez całe życie”

PLLL promuje **nowe podejście** do uczenia się dorosłych w Polsce, a w tym:

1. Rozwijanie mechanizmu **koordynacji** działań resortów na rzecz uczenia się dorosłych
2. Tworzenie systemu **walidacji**, jako podstawy nowoczesnego modelu edukacji dorosłych
3. Rozwijanie modelu uczenia się dorosłych, którego podstawą jest **uczenie praktyczne**
4. Promowanie **dobrych praktyk i standardów** edukacji dorosłych
5. Rozwijanie systemu **wsparcia przedsiębiorstw**, w tym zwłaszcza MSP, w zakresie kształcenia i szkolenia pracowników
6. Rozwijanie oferty, promocji i zachęt do uczestnictwa osób **nieaktywnych zawodowo** w edukacji

2. Kierunki interwencji na rzecz uczenia się dorosłych określone w „Perspektywie uczenia się przez całe życie”

7. Wspieranie edukacji osób z **utrudnionym dostępem do edukacji**
8. Rozwijanie **partnerstwa** resortów, JST, pracodawców, pracobiorców, organizacji społecznych na rzecz edukacji dorosłych
9. Wdrażanie **nowych form** organizacyjnych szkoleń dla dorosłych, w tym uczenia się na odległość
10. Wspieranie i promocja atrakcyjnej oferty edukacyjnej adresowanej do **seniorów**
11. Upowszechnianie **popytowych** sposobów finansowania kształcenia i szkolenia osób dorosłych
12. Organizowanie **kampanii medialnych** jako nowoczesnego narzędzia edukacji pozaformalnej

2. Kierunki interwencji na rzecz uczenia się dorosłych - promowanie dobrych praktyk i standardów

Kompleksowe podejście do jakości ofert edukacyjnych dla osób dorosłych:

- 1) oparcie na systemowym **przewidywaniu potrzeb** w zakresie kompetencji i kwalifikacji
- 2) zorientowanie na **efekty uczenia się** (spójność z założeniami Europejskich Ram Kwalifikacji), w tym zintegrowanie z procedurami uznawania wcześniej nabytego doświadczenia i kompetencji
- 3) umożliwianie **gromadzenia i transferu osiągnięć** edukacyjnych

2. Kierunki interwencji na rzecz uczenia się dorosłych - promowanie dobrych praktyk i standardów

- 4) rozwijanie uczenia się praktycznego, w tym uczenia się w pracy
- 5) zorientowanie na godzenie edukacji z codziennymi obowiązkami
- 6) zorientowanie na rozwój kompetencji kluczowych, w tym w edukacji zawodowej i specjalistycznej
- 7) identyfikowanie niskich i zanikających umiejętności oraz rozwijanie wielozakresowej pomocy na rzecz ich poprawy

2. Kierunki interwencji na rzecz uczenia się dorosłych - promowanie dobrych praktyk i standardów

- 8) zintegrowanie ofert edukacyjnych ze zindywidualizowanym **poradnictwem edukacyjno-zawodowym (LLG)**
- 9) rozwijanie **wzajemnego przekazywania wiedzy i umiejętności wśród dorosłych oraz w ramach solidarności międzypokoleniowej**
- 10) **włączenie w systemy oceny jakości oraz monitorowania efektów**

3. Główne cele i priorytety europejskiej agendy na rzecz uczenia się dorosłych

- Nowe podejście do uczenia się dorosłych **wyznacza przyszłość dydaktyki** – także dydaktyki szkolnej młodzieży, a nawet dzieci
- Tymczasem **teraźniejszość** edukacji dorosłych jest inna – w wielu przypadkach ma niską jakość i niski prestiż
- Z podobnymi problemami boryka się wiele państw europejskich
- W ocenie Rady UE: „...uczenie się dorosłych jest obecnie **najsłabszym ogniwem** w rozwoju krajowych systemów uczenia się przez całe życie” (listopad 2011)

3. Główne cele i priorytety europejskiej agendy na rzecz uczenia się dorosłych

- Podczas polskiej prezydencji Rada UE przyjęła rezolucję w sprawie odnowionej europejskiej agendy na rzecz uczenia się dorosłych
- Agenda ma uzupełnić obszary współpracy europejskiej w edukacji – ET 2020, łącznie ze współpracą w zakresie szkolnictwa, Proces Kopenhaski (kształcenie zawodowe), Proces Boloński wychodzący poza obszar UE (kształcenie wyższe),
- W Agendzie główną grupą odniesienia są osoby dorosłe pozostające w niekorzystnej sytuacji, w tym z niskimi umiejętnościami i nisko wykwalifikowane

3. Główne cele i priorytety europejskiej agendy na rzecz uczenia się dorosłych

W perspektywie roku 2020 Agenda zakłada m.in.:

- rozwijanie **nowego podejścia** do edukacji dorosłych opartego na uznawaniu efektów uczenia się niezależnie od tego gdzie ono zachodzi (np. w szkole, pracy, organizacji obywatelskiej, życiu codziennym)
- zapewnienia **elastycznych rozwiązań** dostosowanych do różnych potrzeb dorosłych
- promowanie **wyważonego podziału zasobów** na kształcenie i szkolenie przez cały cykl życia

3. Główne cele i priorytety europejskiej agendy na rzecz uczenia się dorosłych

W perspektywie roku 2014 r. Agenda zakłada:

1. wdrażanie polityki na rzecz **LLL i mobilności**
2. poprawę **jakości i skuteczności** ofert edukacji dorosłych
3. promowanie **równości i spójności społecznej** oraz **aktywności obywatelskiej**
4. zwiększanie **kreatywności i innowacyjności** dorosłych
5. rozwój **monitorowania** uczenia się dorosłych

4. Wnioski z trzech seminariów nt. uczenia się dorosłych

W ramach upowszechniania w Polsce europejskiej agendy na rzecz uczenia się dorosłych MEN zorganizowało w ostatnich miesiącach 2013 r. **trzy seminaria** dotyczące kluczowych zagadnień krajowej polityki w tym zakresie

lp	Nazwa seminarium	Partnerzy MEN	Data i miejsce
1	Promowanie nowego podejścia do uczenia się dorosłych opartego na uznaniu efektów uczenia się	Instytut Badań Edukacyjnych	20.11.2013 Warszawa
2	Rola partnerstwa w koordynacji polityki na rzecz uczenia się dorosłych na poziomie regionalnym. Małopolskie Partnerstwo na rzecz Kształcenia Ustawicznego jako przykład dobrej praktyki	Wojewódzki Urząd Pracy w Krakowie – inicjator Małopolskiego Partnerstwa na rzecz Kształcenia Ustawicznego	27-28.11.2013 Tyniec, Kraków
3	Działania na rzecz uczenia się osób nisko wykwalifikowanych. Przykłady dobrych praktyk	Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji	12.12.2013 Warszawa

4. Seminarium - Promowanie nowego podejścia do uczenia się dorosłych opartego na uznaniu efektów uczenia się

I część seminarium: Rola uznawania efektów uczenia się w nowym podejściu do uczenia się dorosłych

- **Uznawanie wcześniej osiągniętych efektów uczenia się na przykładzie brytyjskim**
Marta Jacyniuk-Lloyd, Cambridge Professional Development
- **Projekt uczelnianego centrum RPL w Uniwersytecie Jagiellońskim**
prof. Grażyna Praweńska-Skrzypek, Uniwersytet Jagielloński
- **Potwierdzanie efektów uczenia się uzyskanych poza systemem formalnym w kontekście polityki na rzecz uczenia się przez całe życie**
dr Tomasz Saryusz-Wolski, Instytut Badań Edukacyjnych

4. Seminarium - Promowanie nowego podejścia do uczenia się dorosłych opartego na uznaniu efektów uczenia się

II część seminarium: Badania edukacji i uczenia się dorosłych w świetle specyfiki tych procesów

- **Uczenie się jako aktywność w przebiegu życia - potrzeba i fakty w świetle badań**

prof. Irena Kotowska, Szkoła Główna Handlowa

- **Kompetencje osób dorosłych w Polsce w świetle wyników badania PIAAC**

dr Agnieszka Chłoń-Domińczak, Instytut Badań Edukacyjnych

- **Ocena poziomu uczestnictwa dorosłych w Polsce w kształceniu i szkoleniu w świetle wyników badania Bilans Kapitału Ludzkiego**

dr Szymon Czarnik, Uniwersytet Jagielloński

4. Seminarium - Promowanie nowego podejścia do uczenia się dorosłych opartego na uznaniu efektów uczenia się

Wnioski z I części seminarium dotyczące **roli efektów uczenia się**:

1. Nowe podejście do uczenia się dorosłych polega na respektowaniu autonomii i odpowiedzialności osoby uczącej się
2. W dydaktyce edukacji dorosłych odchodzi się od „nauczania” – dydaktyka skupia się na zapewnieniu optymalnych warunków „uczenia się” (respektując własną aktywność osób uczących, w tym wcześniej nabyte kompetencje i doświadczenia)
3. U podstaw „uczenia się przez całe życie” leży system kwalifikacji oparty na efektach uczenia się, zgodnie z założeniami Polskiej Ramy Kwalifikacji
4. Respektowanie własnej aktywności i doświadczenia osób uczących się wymaga tzw. podejścia opartego na efektach uczenia się
5. W podejściu opartym na efektach uczenia się równo traktuje się uczenie w różnych kontekstach – formalnym, pozaformalnym i nieformalnym (efekty uczenia się są „tak samo ważne” niezależnie od tego jak i gdzie zostały uzyskane)

4. Seminarium - Promowanie nowego podejścia do uczenia się dorosłych opartego na uznaniu efektów uczenia się

Wnioski z I części seminarium dotyczące **roli efektów uczenia się** (cd):

6. Proces walidacji (w tym weryfikacji/oceny) efektów uczenia się jest kluczowy dla prawidłowego funkcjonowania „uczenia się przez całe życie”
7. Warunkiem koniecznym skutecznego wdrażania „uczenia się przez całe życie” jest przejście na „system uczenia się” w edukacji formalnej na każdym poziomie Polskiej Ramy Kwalifikacji
8. Kwalifikacja nadana uczącemu się – oznacza potwierdzenie, że absolwent osiągnął wszystkie zakładane efekty kształcenia/uczenia się
9. Szczególnie istotne jest wdrażanie tej zasady w odniesieniu do osób na najniższych i najwyższych poziomach ram kwalifikacji:
 - a) podejście oparte na efektach uczenia się powinno ograniczać skutki niepowodzeń osób nisko wykwalifikowanych w obszarze edukacji formalnej
 - b) do zadań uczelni należy stwarzanie warunków i wspieranie osób uczących się w różnych kontekstach życiowych – uznawanie przez uczelnie efektów wcześniejszego uczenia się nie ogranicza się tylko do samej procedury potwierdzania, ale staje się również elementem procesu kształcenia na uczelniach

4. Seminarium - Promowanie nowego podejścia do uczenia się dorosłych opartego na uznaniu efektów uczenia się

Wnioski z II części seminarium dotyczące **badan uczenia się dorosłych**:

1. Międzynarodowe i krajowe badania uczenia się dorosłych oparte na dużych próbach respondentów potwierdzają:
 - a) stosunkowo niski poziom umiejętności podstawowych osób dorosłych w Polsce, w tym zwłaszcza w zakresie ICT, mimo, że od połowy lat 90-tych nastąpił znaczny postęp w tym zakresie
 - b) jednocześnie nie widać postępu w uczestnictwie dorosłych w kształceniu i szkoleniu - uczestnictwo to jest wciąż na stosunkowo niskim poziomie
2. Charakterystyczne są duże kontrasty:
 - a) kontrasty wśród dorosłych: ich uczestnictwo i efekty w uczeniu się zależą w dużym stopniu od wieku, poziomu wykształcenia, miejsca na rynku pracy, miejsca zamieszkania i innych cech społecznych
 - b) kontrasty w edukacji: w zakresie edukacji formalnej Polska dorównuje, a nawet przewyższa wysoko rozwinięte kraje – w zakresie edukacji pozaformalnej nie odnosi sukcesów

4. Seminarium - Promowanie nowego podejścia do uczenia się dorosłych opartego na uznaniu efektów uczenia się

Wnioski z II części seminarium dotyczące **badań uczenia się dorosłych (cd)**:

3. Wyzwaniem jest przede wszystkim uczestnictwo w dobrej jakości edukacji pozaformalnej – dorośli mniej uczestnicząc w takiej edukacji bardziej niż w innych krajach tracą lepszą pozycję uzyskaną za młodu korzystając głównie z edukacji formalnej
4. Wyzwaniem dla edukacji formalnej jest jej otwartość na edukację inną niż formalna – na wszystkich poziomach kształcenia
5. Wnioski w odniesieniu do samych badań uczenia się dorosłych:
 - a) wyniki różnych badań dorosłych powinny być częściej porównywane pod kątem spójnego przekazu dla polityki
 - b) warto rozwijać badanie umiejętności i kompetencji dorosłych
 - c) badania powinny w większym stopniu poświęcać uwagę edukacji pozaformalnej, w tym zwłaszcza organizowanej w codziennych warunkach pracy zawodowej i zaangażowania obywatelskiego
 - d) metodologia badań uczenia się dorosłych powinna być bardziej transparentna, w tym wyjaśniać różnice w wynikach powodowane zmianami tej metodologii

4. Seminarium - Rola partnerstwa w koordynacji polityki na rzecz uczenia się dorosłych na poziomie regionalnym

Sesja plenarna w Tyńcu:

- **Od rekomendacji do realizacji – prezentacja dorobku Małopolskiego Partnerstwa na rzecz Kształcenia Ustawicznego (MPKU)**
Andrzej Martynuska, Dyrektor WUP w Krakowie, prof. Jarosław Górniak, UJ, dr Barbara Worek, UJ
- **Mechanizmy współpracy instytucji w dochodzeniu do rozwiązań istotnych dla kształcenia ustawicznego na poziomie regionalnym – panel dyskusyjny**
Przedstawiciele MPKU
- **Ocena MPKU z perspektywy europejskiej,**
Steven Bainbridge, CEDEFOP, senior expert
- **Partnerstwo – sztuka czy rzemiosło. Możliwości wykorzystania doświadczeń MPKU w budowaniu partnerstw na rzecz rozwoju LLL w Polsce – panel dyskusyjny**
Przedstawiciele MEN, IBE i MPKU

4. Seminarium - Rola partnerstwa w koordynacji polityki na rzecz uczenia się dorosłych na poziomie regionalnym

Warsztaty w Krakowie:

- **Rola partnerstwa we współpracy administracji publicznej z pracodawcami na rzecz jakości kształcenia**
Case: Mechanizm zapewniania jakości kształcenia w Małopolsce, **Małgorzata Dudziak**, WUP w Krakowie
- **Rola partnerstwa w potwierdzaniu kwalifikacji nabytych drogą nieformalną i pozaformalną**
Case: Kongres Kwalifikacji, **Barbara Matyaszek-Szarek**
- **Rola partnerstwa w kreowaniu standardów poradnictwa całościowego**
Case: Krakowska Szkoła Doradztwa Zawodowego, **Anna Okońska-Walkowicz**, UM w Krakowie

4. Seminarium - Rola partnerstwa w koordynacji polityki na rzecz uczenia się dorosłych na poziomie regionalnym

Streszczenie odrębnego opracowania WUP w Krakowie dotyczącego rekomendacji i wniosków z seminarium dotyczącego partnerstwa

Pięć kluczowych rekomendacji dla działań partnerskich:

1. działanie na rzecz **pracodawców i mieszkańców** (zwiększenie szans osób indywidualnych na rynku pracy)
2. dalsze **doskonalenie** Partnerstwa – wszystkie te rozwiązania wymagają stałej aktualizacji i pracy partnerskiej
3. **promocja** – konieczne jest upowszechnianie wiedzy o wprowadzanych zmianach, rozwiązaniach wśród pracodawców i osób indywidualnych
4. **aktywna partycypacja** – konieczne jest odkrywanie potrzeb dorosłych na uczenie się i przekładanie ich na aktywny popyt i aktywną partycypację
5. Partnerstwo jako **wzór** – w obrębie Partnerstwa muszą tworzyć się nowe inicjatywy, projekty, programy; aktywność partnerów powinna być wzorem do naśladowania

4. Seminarium - Rola partnerstwa w koordynacji polityki na rzecz uczenia się dorosłych na poziomie regionalnym

Wnioski:

1. Partnerstwo to możliwość wypracowywania rozwiązań w obszarze uczenia się przez całe życie w sposób, który **angażuje wiele stron**
2. różne punkty widzenia, różnych instytucji, firm, organizacji dają szerszą perspektywę i **większe możliwości oddziaływania**
3. **wspólnie można więcej** - siła oddziaływania Partnerstwa jest też związana z liczbą i rangą zaangażowanych w nie instytucji
4. należy pamiętać, że Partnerstwo z samej swej definicji nie posiada lidera - **wszyscy są tu równi** i zdanie każdego liczy się jednakowo
5. realne problemy stojące przed partnerami sprawiają, że nie pracują oni nad modelami teoretycznymi, ale **praktycznymi rozwiązaniami**
6. formalne zasady współpracy ułatwiają wspólne działanie, jednak nie należy ich przedkładać nad **atmosferę** panującą w partnerstwie, która sprawia, że wiele problemów można rozwiązać szybciej i w prostszy sposób
7. stworzone przez uczestników seminarium rekomendacje mogą stanowić podstawę do rozpoczęcia działań partnerskich przez **inne regiony** lub na **poziomie centralnym**

4. Seminarium - Działania na rzecz uczenia się osób nisko wykwalifikowanych. Przykłady dobrych praktyk

Przykłady dobrej praktyki w zakresie działań na rzecz uczenia się osób z niskimi kwalifikacjami:

- **Działania na rzecz osób 45+ z niskimi kwalifikacjami - Projekt Transferu Innowacji**
dr Dorota Kwiatkowska-Ciotucha, Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
- **Działania organizacji obywatelskiej na rzecz mieszkańców wsi z niskimi kwalifikacjami**
Ewa Smuk-Stratenwerth, Stowarzyszenie Ekologiczno-Kulturalne „Ziarno”, Grzybów
- **Szkolenia wyjazdowe za granicą i staże bezrobotnych z niskimi kwalifikacjami**
Alicja Radawska, Powiatowy Urząd Pracy w Tomaszowie

4. Seminarium - Działania na rzecz uczenia się osób nisko wykwalifikowanych. Przykłady dobrych praktyk

Przykłady dobrej praktyki w zakresie działań na rzecz uczenia się osób z niskimi kwalifikacjami:

- **Działania organizacji obywatelskiej na rzecz osób niepełnosprawnych, wykluczonych ze względu na niskie kompetencje społeczne**
Katarzyna Matynia, Fundacja SYNAPSIS, Warszawa
- **Podnoszenie kwalifikacji niezbędnych do pozostania na rynku pracy**
Grzegorz Grzonka, Fundacja Internationaler Bund Polska, Kraków
- **Jak biblioteka pomaga zdobyć kompetencje cyfrowe osobom nieaktywnym zawodowo**
dr Maria Jedlińska, Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Krakowie
- **Każdy pracownik jest ważny – podnoszenie kompetencji pracowników o niskich kwalifikacjach**
Iwona Bernaciak, ekspert zewnętrzny w projekcie PARP

4. Seminarium - Działania na rzecz uczenia się osób nisko wykwalifikowanych. Przykłady dobrych praktyk

Wnioski z seminarium dotyczące działań na rzecz uczenia się **osób nisko wykwalifikowanych**:

1. Osoby nisko wykwalifikowane należy traktować jak osoby **pełnowartościowe** i unikać działań stygmatyzujących
2. Do ważnych elementów niestygmatyzującego podejścia można zaliczyć:
 - a) zorientowanie **na usługi**, a nie na instytucje podporządkowane resortom – usługi edukacyjne mogą świadczyć instytucje różnych resortów, nie tylko instytucje systemu edukacji, które niekiedy zawodzą w świadczeniu pomocy osobom niskowykwalifikowanym
 - b) promowanie **usług wielostronnych i zintegrowanych** – oprócz edukacji zwykle potrzebne jest dodatkowe wsparcie w zakresie: zatrudnienia, wsparcie rodziny, w tym rozwiązywania konfliktów, zdrowia, pomocy prawnej, kultury, integracji w środowisku, spędzania wolnego czasu, itp.
 - c) poszerzenie **pole oddziaływań edukacyjnych** – do edukacji włączane są firmy, instytucje rynku pracy, ośrodki wsparcia rodziny, instytucje kultury, w tym zwłaszcza nie tradycyjnie działające biblioteki, instytucje systemu zdrowia, itp.

4. Seminarium - Działania na rzecz uczenia się osób nisko wykwalifikowanych. Przykłady dobrych praktyk

- d) stałe podnoszenie rangi usług świadczonych przez **organizacje pozarządowe**, w tym szczególnie skupione w organizacjach „parasolowych” i promujących wielostronność i zintegrowanie usług
 - e) promowanie **praktycznych form edukacji** – staży, uczenia się od mistrzów, pracy w zespołach rozwiązujących problemy
 - f) łączenie usług edukacyjnych z indywidualnymi usługami **doradztwa „całozyciowego”** (lifelong guidance)
 - g) akcentowanie roli **kompetencji społecznych i umiejętności podstawowych**, także w zakresie podnoszenia zdolności zatrudnienia
 - h) wypracowywanie realnych szans na wychodzenie z pułapki niskich kwalifikacji dzięki rozwiązaniom w **krajowych ramach kwalifikacji** opartym na efektach uczenia się
3. Niezbędne jest **wyrównywanie mechanizmów** wsparcia finansowego instytucji z różnych resortów oraz organizacji pozarządowych, które mają ograniczone perspektywy rozwoju ze względu na dominację projektowego mechanizmu finansowania swoich działań

4. Seminarium - Działania na rzecz uczenia się osób nisko wykwalifikowanych. Przykłady dobrych praktyk

4. Niezbędne jest **doskonalenie kadry** wspierającej uczenie się osób nisko wykwalifikowanych – doskonalenie to powinno być realizowane w praktycznych formach edukacji
5. Znaczna liczba osób nisko wykwalifikowanych to osoby **w wieku 65+**. Nie można tych osób zostawiać samych sobie, ale należy je włączać w nowe podejście do uczenia się dorosłych, tj. także jako osoby z potencjałem do uczenia się w zespołach i do nauczania innych
6. Konieczne są **systemowe rozwiązania** dotyczące rozwoju uczenia się dorosłych, w tym zwłaszcza w zakresie uczenia się innego niż formalne – chodzi o koordynowanie środków finansowych, badań, statystyki, informacji o przedsięwzięciach i dobrych praktykach, upowszechnianie rozwiązań godnych naśladowania. Działania na rzecz uczenia się dorosłych są nadal rozproszone w wielu resortach i organizacjach pozarządowych – tracimy czas nie ogniskując tych działań.
7. Instytucje **edukacji formalnej** powinny rozwijać elementy nowego podejścia do uczenia się dorosłych. Prawdziwym sprawdzianem, czy stosowanie tego podejścia ogranicza się tylko do deklaracji, jest skuteczność wsparcia osób nisko wykwalifikowanych.

DYSKUSJA I PODSUMOWANIE